

teksta likova u didaskalijski prostor) koji odstupajući od ustaljene dramaturške prakse uzrokuju promjene u tretiranju didaskalijskoga sloja u suvremenoj drami. Naime, suvremeni dramski tekstovi upravo pomoću didaskalija predstavljaju specifičan oblik dijaloga dramskoga pisca s likovima, ali i s vlastitim fiktivnim svijetom. Performativnost pojedinih didaskalija (u primjerice Ivane Sajko) omogućuje otvoreno čitanje drame i različitost redateljskih koncepcija, a u iskušavanju nove dramske forme najveći je pomak učinjen, zaključuje, ukidanjem didaskalije i dijaloškoga teksta ili pak njihovi-

vim izjednačavanjem. Na taj način, spomenute dramaturške promjene na koje u novije vrijeme sve više ukazuju dramatičarke odnosno dramatičari zahtijevaju i sve veće pomake, kako smo već istaknuli, u glumačkoj odnosno redateljskoj praksi pa studiju Save Anđelkovića sa svim ostalim radovima u ovom zborniku povezuje jedno i najvažnije – sustavno promišljanje suvremene drame i suvremenih inscenacijskih načela odnosno iscrpno ispitivanje mogućnosti njihove međusobne interferencije.

Iva Rosanda Žigo

VRIJEDAN PRINOS KNJIŽEVNOJ HISTORIOGRAFIJI I ANALITICI

Ines Srdoč-Konestra

KNJIŽEVNO DJELO VIKTORA CARA EMINA

(*Adamić*, *Gradska knjižnica i čitaonica "Viktor Car Emin" – Opatija, Rijeka, 2008.*)

Književno djelo Viktora Cara Emina autorice Ines Srdoč-Konestre studija je gotovo cjelokupna piščeva opusa. Karika koja je nedostajala. Dosad bijela, nepokri-vena stranica u imaginarnome imeniku primorskih zavičajnika. Od Vjenceslava Novaka do Kumičića, od Radoševića, Baričevića, Polića Kamova i Nazora do Gervaisa i Kompanjeta koji su monografski "protokol" (ne)davno priskrbili. Ta je studija opsežan, sustavan, krajnje objektivian portret Emina, inačica disertacije koju je autorica, na nagovor istoimene opatijske čitaonice i knjižnice priredila za širi čitateljski krug poglavito liburnijskih domoljuba, čuvara domaće *besede*,

onih koji pamte faktografski ili predajno geopolitička prekranja, okupacijske dane, talijanizaciju, odnarođivanje, teško sticanu slobodu istarsko-primorskoga puka tijekom dugih desetljeća prve polovice 20. stoljeća. Studija će zainteresirati i mlađe generacije – ne samo studente književnosti – one koji teže mogu predočiti represijsku atmosferu prošlih okupacijskih režima, položaj i misiju pisca u takvome društvenome okruženju, poziv na slobodarski, nedvosmisleni intelektualni i književni čin – danas, kada slobodno iskazuju svoja nacionalna uvjerenja i nesmetano prelaze sve tanje državne granice. U tome je moralnome stavu Emin

slijednik Novaka i Kumičića, također naglašeno filantropskih, domoljubno osviještenih pisaca, fokusiranih na uzmorsku sudbinu težaka, mornara, kalafata, narodnih prosvjetitelja i učitelja, na fiksijsku rekonstrukciju velikana naše povijesti. Na opće društvenome planu Emin je slijedio njihov interes za fenomenologiju bogaćenja došljačkih, kolonizatorskih "poduzetnika", proizvodnju kapitala za malobrojne, tuđinske ili odnarođene "elemente". On je antejski, preporodni, postšenoinski, realistički, ali i (post)modernijanski pisac, prevoditelj, učitelj, veliki borac za "maloga" *Velikoga Jožu*, sublimni simbol otpora patnji i kao takav nezaobilazan je mozaikalni fragment književne nomenklature 20. stoljeća. Unatoč (diskutabilnoj?) kvalifikaciji da je dijelom "minoresa", podalje od književnih velikana.

Autorica je izborom i aranžmanom ogromne građe nastojala rasteretiti zadane gabarite monografskoga pristupa pa na 245 stranica organizira sustavan i zanimljiv pristup piscu. Podijelila je svoju studiju na deset poglavlja dodavši im *Priloge*, recenzentske izvratke te *Bilješku o autorici*. Valja iz recenzija posebno izdvojiti stavove kojima se potvrđuje da je autorica Srdoč-Konestra *ostvarila u znanstvenome smislu monografiju na visokoj razini*, (...) pokazala (je) *kako je trojstvo pisac-djelodruštvo u Carevu slučaju potpuno isprepletano i jedinstveno*. (M. Šicel, str. 243 monografije) Akademik Šicel na istome mjestu ističe da je Emin *jedan od onih pisaca koji je u dosadašnjim kritičkim i književno-povijesnim radovima ostao nedovoljno ocijenjen s obzirom na svoj doprinos...*

Recenzentica Mirjana Strčić – najvećim dijelom svoga znanstvenoga interesa

okrenuta istarskim preporodnim pregaočima, tim više respektabilnoga suda – istaknula je kao posebnu vrijednost Srdoč-Konestrine monografije sistematizaciju pripovijedaka svrstavši ih u tri veće cjeline vremenski i potom u tematske krugove. Tako su ti Eminovi tekstovi *zapravo registrirani na jednome mjestu prvi put neovisno o njihovim literarnim dometi-ma i ocijenjenima ujednačenim kriterijima književne povijesti...* *Autoričini vrijednosni sudovi na ujednačenoj su razini, a prijelomni segmenti Careva opusa dobili su, pri tome, sasvim novo značenje, u od-maku od nacionalnoga utiliteta kojim je u književnoj povijesti Carev opus općenito bio obilježen.* (str. 244 monografije)

Uvodnim dijelom Ines Srdoč-Konestra smješta pisca Emina u kontekst hrvatskoga povijesnoga odnosno historiografskoga mjesta. Odmah napominje da je Car Emin dugovječno trajao (1870 – 1963), postrance od glavnih književnih tijekova. To će u zaključnome dijelu i *Sažetku* još jednom naglasiti kazavši da je bio regionalnim, asinkronim ali ne i anakronim književnikom.

Kreće od *Povijesnih naznaka o Istri od 17. do sredine 20. stoljeća*, nastavlja se sustavnim *Pregledom književne djelatnosti piščeve, Osvrtom na literaturu o Viktoru Caru Eminu* te se od općega prema pojedinačnome i posebnome locira u pripovjedni opus *Od prvih proznih ostvarenja* (1888.) do onih tiskanih poslije 1945. godine – godinu dana prije Eminove smrti. Slijedi VI. dio: *Romani*, VII. dio o dramama *Zimsko sunce*, *Mrtva straža/Na straži*, *Vicencica* te VIII. dio: *Zaključak sa Sažetkom* na hrvatskome i engleskome jeziku. Posebno, IX. poglavlje naslovljeno je *Biografski i*

bibliografski podatci o Viktoru Caru Eminu te je podijeljen na 1. *Biografske natuknice o Viktoru Caru Eminu*, 2. minucioznu *Bibliografiju objavljenih književnih radova Viktora Cara Emina*, 3. *Pretisak djela Viktora Cara Emina nakon 1963.*, 4. *Djela Viktora Cara Emina uvrštena u antologije*.

X. poglavlje čini opsežan izbor iz literature, *Kazalo imena*. Monografija se zaključuje *Prilozima*. Donose 14 fotografija koje nam kroz patinu onodobnosti rekonstruiraju piščevu bogatu, građansku liburnijsku svakodnevicu, intelektualnu i onu intimniju te nešto rukopisnih pretisaka. Prilozima koji ovo stručno-znanstveno predstavljanje Emina liriziraju, daju mu notu novopovijesnoga historioografskoga štih.

Najzahtjevniji, rekla bih, bio je analitički zahvat u romanesknu ostavštinu koju je autorica podijelila na pet podcjelina: 1. *Trilogiju istarskih romana: Pusto ognjište; Usahlo vrelo; Iza plime*, 2. naručeni roman *Nove borbe*, 3. *Romane nastale između dvaju ratova: Naša Mare; Među dva ognjišta; Vitez mora*, potom 4. podcjelina koju čine *povijesni romani (Pod sumnjom; Presječeni puti; Suor Aurora Veronika* i najposlije, 5., zadnji i najbolji roman *Danuncijada* objavljivan 1946., 1977. i 1999. godine. Pod naslovom *Zaključno o trilogiji istarskih romana* između ostaloga se kaže: (...) *te se on (Car Emin, op. D. B. K.) mnogo više brine za aktualnu temu, koju narodu treba predočiti da bi se upozorilo na neki problem, nego o umjetničkim komponentama svojih djela.* (str. 119)

Premda je temeljno polazište te monografije historiografsko, autorica, posebice u proznome, romanesknome Eminovu opusu, strukturno-analitički raščlanjuje

neke pripovjedne postupke. Tako primjećuje da se Eminovo jedinstvo strukture gradi na oblikovanju likova. Sačinila je *shemu* (tabelarni prikaz) *koja pokazuje zajednička (motivacijska) ishodišta.* (vidi str. 120) *S jedne je strane uvijek "dobra" djevojka kao glavni ženski lik i pokretač radnje, a njoj su suprotstavljena dva muška lika, dobar i loš. Od ostalih muških likova važnu ulogu igraju otac i brat, ali ne kao agensi, već najčešće kao osobe o kojima se brine kći, odnosno sestra, te odnos prema njima determinira njezine postupke.* (str. 120). Autorica drži da upravo ženski likovi otkrivaju Eminov književni razvoj. (str. 122) Posebno je kritična pri analizi njegovih romana nastalih između dvaju ratova te veli da su istovjetno kompozicijski modelirani, šablonom crno-bijeloga kontrastiranja i pojednostavlivanja motiviranosti junakovih postupaka. Stoga su lišeni životnosti i uvjerljivoga realiteta. *Osobito nevješto i neuvjerljivo pisac vodi ljubavne fabule – te su ljubavi toliko nerealne, idealističke i neživotne...* (str. 142) Ishitreni završeci također su nedostatak rečenih romana, zaključuje autorica.

Uz kritičko-analitički osvrt na povijesne romane autorica se donekle priključuje kritičkim napisima koji favoriziraju *Presječene pute* držeći da je Car Emin likom Kružića imao zahvalnu podlogu za popularnije i kvalitetnije literariziranje povijesne teme. Nezgrapnost rečenica, uvijek iste fraze, stilska nedotjeranost osnovno su oblikotvorno obilježje tih povijesnih romana. (str. 167)

Veliku pažnju Srdoč-Konestra posvetila je *Danuncijadi* navodeći panoramu zatečenih kritičkih objekcija na nj te povijest samoga naziva romana. Respektabilna je autoričina, reklo bi se leitmotivska,

upućenost na Carevu *Autobiografiju* kojom se ispomaže pri svakome problemskome tematiziranju neke autorove književne dionice, pa tako i spram *Danuncijade* i *danuncijade*. To djelo iznimka je spram asinhronosti i sporadične anakronosti ostalih Eminovih djela, anticipira postmoderne postupke i stoji na početku novopovijesnoga romana u hrvatskoj književnosti, slaže se autorica. (str. 171)

Sedmo poglavlje bavi se Eminovim tri- ma dramama davši najviše prostora *Zimskome suncu*. Svojim je dramama, čitamo, Emin uvijek budio interes i publike i kritike. Autorica zapaža da se Emin othrvao utilitarnosti svaki puta kada se "odlijepio" od neposredne zavičajnosti. *Zimsko sunce* pobudilo je ogromnu recepcijsku pažnju zbog svoga aktualiteta političkoga, ali i izvjesnim dramskim pomakom prema dinamizaciji radnje. Ipak, i

u tome vrlo gledanome dramskome djelu *pojedini se dijalozi više doimlju monolozima i deklamacijama*, sporedni likovi životniji su, *što je i inače u Cara često*. (str. 185)

Valja dodati da je autorica posebnom napomenom upozorila da korpus dječjega Eminova stvaralaštva u ovoj monografiji nije uvršten zbog njegove obimnosti, tako sugeriravši budućim pregaocima daljnji historiografsko-analitički izazov.

Ines Srdoč-Konestra znanstvenica je širokih interesa, Car Emin jedno je od njezinih istraživačkih polja kojim je našega Emina upisala u obrađena književno-povijesna i književnokritička polja. Tako se potvrdila kao pouzdani historiograf, a njezino portretiranje Viktora Cara Emina kao nadasve vrijedan filološki prinos. Mode prolaze – historiografija ostaje.

Danijela Bačić-Karković

ZEMALJSKI ŽIVOT ARHIVALIJA

Milovan Tatarin

LJUBAVI NEBESKE, LJUBAVI ZEMALJSKE.

Prilozi hrvatskoj nabožnoj književnosti 18. stoljeća (Disput, Zagreb 2007.)

Nedostupnost rukopisa i prvotisaka jedan je od problema s kojim se susreću svi oni koje zanima stara hrvatska književnost. Posegnuti za starijom građom, bilo radi estetskoga užitka ili istraživačkoga zanosa, često je uvjetovano ograničenom mogućnošću korištenja. Ipak, još je uvijek veći problem zaboravljenost i ne(s)poznatost hrvatske rukopisne baštine. Stoga je knjiga *Ljubavi nebeske, ljubavi zemaljske* osječkoga

profesora starije/stare hrvatske književnosti Milovana Tatarina ispunila njegovu ishodišnu namjeru: *barem neka djela i rukopise učiniti dostupnima*.

O *Ljubavima nebeskima, ljubavima zemaljskima* gotovo da bismo mogli govoriti kao o 'manjoj' hrestomatiji nabožne literature u kojoj je objavljen dvadeset i jedan cjeloviti tekst (tri plača, hagiografski spjev, epilij, prozna legenda, drama u